

Folkhälsomyndigheten

Stöd för dialogen

Här följer exempel som utgår från Folkhälsomyndighetens allmänna råd om dialogens innehåll (FoHMFS 2015:1, ändrad och omtryckt i HSLF-FS 2020:49), alkohollagen (2010:1622) och lagen om tobak och liknande produkter (2018:2088).

Resultat av kontrollköpet

Kommunen ska snarast underrätta näringsidkaren om att ett kontrollköp har genomförts för att kontrollera försäljningsställets rutiner för ålderskontroll. Kontrollköpet har genomförts av en person som fyllt 18 år men som ser yngre ut. Kommunen bör gå igenom resultatet från kontrollköpet och det kan exempelvis presenteras utifrån nedanstående punkter:

- säljaren frågade efter legitimation och nekade köp eftersom legitimation inte kunde uppvisas,
- säljaren frågade inte efter legitimation och tillät köp,
- säljaren frågade efter legitimation, men tillät köp fastän legitimation inte kunde uppvisas.

För exempel på hur resultatet av kontrollköp kan formuleras, se stödmall *Underrättelse till näringsidkare om genomfört kontrollköp*.

Skyldigheten att förvissa sig om att mottagaren har fyllt 18 år

Folköl, tobaksvaror, e-cigarett eller påfyllningsbehållare får inte säljas eller lämnas ut till någon som inte fyllt 18 år. Enligt alkohollagen och lagen om tobak och liknande produkter så ska den som säljer eller lämnar ut varor förvissa sig om att mottagaren har uppnått nämnda ålder. Vid osäkerhet om mottagaren har fyllt 18 år ska legitimation begäras. Om mottagaren inte kan uppvisa legitimation får varan inte säljas eller lämnas ut.

Det personliga straffansvaret

Att inte begära legitimation kan medföra att försäljning sker till någon som är under 18 år, vilket är straffbart enligt 11 kap. 9 § alkohollagen samt 10 kap. 2 och 4 §§ lagen om tobak och liknande produkter. Det är den som säljer eller lämnar ut varan, som personligen är ansvarig för att inte någon under 18 år får köpa folköl, tobaksvaror, e-cigarett eller påfyllningsbehållare. Den som säljer eller lämnar ut folköl, tobaksvaror, e-cigarett eller påfyllningsbehållare till någon som inte fyllt 18 år, kan dömas till böter eller fängelse upp till sex månader.

Varför finns det en åldersgräns för köp av folköl, tobaksvaror, e-cigarettor och påfyllningsbehållare?

Kommunen kan exempelvis använda följande argument för åldersgränsen:

- alkohol, tobaksvaror och e-cigarettor innehållande nikotin är beroendeframkallande och medför hälsorisker,
- åldersgränsen begränsar tillgängligheten för ungdomar och förhindrar tidig alkohol-, e-cigarett och/eller tobaksdebut.

Av de som röker börjar majoriteten att röka i tonåren. Att förebygga rökning är därför en av de viktigaste åtgärderna för att främja hälsan. Det finns forskning som visar att ju tidigare som någon börjar röka desto större är risken att fastna i ett beroende. Även bruk av alkohol behöver förebyggas bland unga som är mer känsliga för alkoholens skadeverkningar än vuxna. Alkoholkonsumtion är den riskfaktor som bidrar mest till sjukdomsburden i åldersgruppen 15-19 år. Alkoholkonsumtion bland unga kan leda till ökad risk för exempelvis skador, våld och ökad risk för alkoholproblem i vuxen ålder.

Faktaunderlag i form av statistik kan vara användbart att ha. Sådan statistik kan exempelvis bestå av resultat från tidigare kontrollköp, antal ungdomar under 18 år som använder tobaksvaror, e-cigarettor eller alkohol och uppgifter om hur många ungdomar som själva köper folköl, tobaksvaror och e-cigarettor.

Det kan vara relevant att använda Indikatorlabbet inför genomförande av kontrollköp. Indikatorlabbet är en statistikdatabas på Folkhälsomyndighetens hemsida där utvecklingen inom alkohol, narkotika, dopning och tobak kan följas genom ett stort antal indikatorer.

Svårigheter med att bedöma om en mottagare fyllt 18 år

Det är svårt att enbart genom utseendet bedöma en ungs persons ålder. Ett sätt att försäkra sig om att en person fyllt 18 år är att begära legitimation av alla som ser ut att vara under 25 år. Det är väsentligt att försäljningsstället har väl fungerande rutiner för att hantera kravet att förvissa sig om att mottagaren har fyllt 18 år.

Möjlighet att ta upp problem

Näringsidkaren har möjlighet att ta upp eventuella problem med att uppfylla kravet att förvissa sig om att mottagaren har fyllt 18 år samt få dela med sig av erfarenheter inom området.

Rutiner för ålderskontroll

- Vilka rutiner finns?
- Finns det tekniska hjälpmedel?

Egenkontrollprogram

Egenkontrollprogrammet bör diskuteras i dialogen med näringsidkaren.

Näringsidkarens ansvar för stöd och information

Vid dialogen bör näringsidkarens ansvar för stöd och information till personalen om försäljning av folköl, tobaksvaror, e-cigarettor och påfyllningsbehållare diskuteras. Vill du ha mer stöd och information, vänligen besök folkhalsomyndigheten.se